УДК 346.7

Мусієнко Володимир Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права юридичного
факультету Інституту управління та технологій
Державного університету інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ТРАНСПОРТНІЙ ГАЛУЗІ

В даній статті висвітлено аспекти застосування юридичної термінології в сфері міжнародних перевезень пасажирів та вантажів. Даний інститут набуває все більшої актуальності у зв'язку з бурхливим розвитком транспортної галузі в Україні. Тому, щоб не було розбіжностей у тлумаченні термінів. В Державному університеті інфраструктури та технологій на базі юридичного факультету завершено розробку наукового проекту «Дослідження сучасного стану юридичної термінології в транспортній галузі»

Ключові слова: юридичні терміни, транспортна галузь, міжнародні перевезення, юридичний словник, транспортне право.

Ефективне функціонування транспортних правовідносин неможливе без застосування всіма суб'єктами даного процесу єдиної юридичної термінології. Даний аспект набуває особливо великого значення у сфері міжнародних перевезень пасажирів та вантажів, тому пріоритетним завданням розвитку транспортної галузі України є впровадження єдиного підходу до розуміння та застосування правничої термінології на транспорті. На сьогоднішній день у правовому полі Україні простежується розрізненість, неоднакове тлумачення та відсутність єдиного підходу до застосування правничих термінів в транспортній галузі. Недостатня база юридичного понятійного апарату в транспортних правовідносинах апріорі не може бути використана їх учасниками. Тому на практиці маємо безліч судових спорів, які, як правило, виникають через відсутність єдиного розуміння юридичних термінів при укладанні договорів; здійсненні владних функцій держави; в питаннях юридичної відповідальності тощо. Все це актуалізує необхідність напрацювання єдиного методичного підходу до систематизації юридичної термінології.

Питанням юридичного термінотворення присвячено багато наукових праць таких українських дослідників, як Н. Артикуца, М. Вербенєц, Ю. Зайцев, А. Красницька, С. Толста, З. Тростюк, Л. Чулінда. Серед зарубіжних дослідників варто згадати Т. Губаєву, Н. Івакіну, В. Каратухіну, О. Піголкіну. Однак дослідження юридичного термінотворення саме у транспортній галузі мали фрагментарний характер і стосувалися, переважно, певних видів транспорту. Так, ряд дослідників визначали формулювання деяких юридичних термінів, що стосуються, наприклад, перевезень на залізничному транспорті або перевезень вантажів морським транспортом. Віддаючи належне їх розробкам, слід зазначити, що досі в Україні не проводилося комплексне галузеве дослідження стану юридичної термінології на транспорті.

Розглянемо ряд основних питань, що мають вирішуватись в процесі створення Транспортного юридичного словника. Основну увагу належить приділяти розробці методики та критеріїв, за якими має відбуватись підбір відповідних юридичних термінів.

На даний час в Державному Університеті інфраструктури та технологій на базі Юридичного факультету завершено розробку наукового проекту «Дослідження сучасного стану юридичної термінології у транспортній галузі». Метою даної наукової роботи є підвищення ефективності застосування юридичної термінології в транспортній галузі шляхом розробки науково-методичних положень щодо використання юридичних понять та їх тлумачення в процесі: перевезень пасажирів та вантажів; законотворчої та нормотворчої діяльності державних органів влади; вирішення судових спорів, зокрема міжнародно-правових; укладання міжнародних договорів; розробки тезаурусу відповідних термінів, що можуть використовуватися при створенні автоматизованого банку даних (АБД) термінів і понять; науково-дослідної роботи; підготовки підручників і посібників; видання транспортного юридичного словника; створення інформаційної автоматизованої пошукової системи юридичних термінів з транспортного права.

Практичні задачі, на вирішення яких спрямований проект «Дослідження сучасного стану юридичної термінології у транспортній галузі» такі:

1) визначення сучасних тенденцій застосування юридичних термінів у транспортній галузі України;

2) аналіз стану транспортних юридичних термінів у чинному законодавстві України;

3) уточнення понять і класифікація юридичної термінології, що міститься у чинних нормативно-правових актах України;

4) формування єдиного понятійного апарату юридичних термінів, що застосовуються у транспортній галузі, з урахуванням міжнародного досвіду;

5) аналіз стану термінотворення у транспортній галузі України та дослідження напрямків його подальшого формування;

6) розробка методичних рекомендацій щодо обґрунтування вибору того чи іншого варіанту юридичного терміну з відповідним тлумаченням;

7) створення транспортного юридичного словника.

На основі отриманого обсягу практичних результатів дослідження зупинимось та розглянемо базові питання розробки Методичних рекомендацій щодо тлумачення юридичних термінів у транспортній галузі (далі - Методичні рекомендації).

Аналізуючи сучасний стан юридичної термінології у транспортній галузі, слід зазначити, що у застосуванні юридичних транспортних термінів на практиці має місце дублювання одних і тих же понять, їх множинність, суперечливість. Тобто простежується такий стан, коли одне й те саме поняття формулювалось у різний час і в різних джерелах. Якщо такі поняття відрізняються одне від одного, виникає необхідність застосування найбільш прийнятного варіанту. До

речі, це може бути не офіційне визначення, а рекомендоване авторами. Такі найбільш прийнятні варіанти мають бути підготовлені авторами наукового

проекту «Дослідження сучасного стану юридичної термінології у транспортній галузі» та викладені у Методичних рекомендаціях.

Основні положення рекомендацій наступні. В чинному законодавстві України існує низка понять, які містяться у нормативно-правових актах, проте чіткого визначення не мають. Отже, у Методичних рекомендаціях передбачаються вказівки щодо тлумачення юридичних термінів.

З іншої сторони, може виявитись відсутність низки понять у нормативно-правових актах або інших джерелах, які використовуються на практиці в транспортній галузі і які можуть відноситись до юридичної термінології. Тоді такі поняття повинні наводитись з урахуванням практики застосування термінів, слів та словосполучень в юриспруденції.

Таким чином, наступним важливим положенням Методичних рекомендацій є визначення критеріїв, за якими має відбуватись підбір відповідних юридичних термінів. Так, багатозначні юридичні терміни, які потребують єдиного визначення та обґрунтування однієї дефініції, що обробляються відповідно до Методичних рекомендацій, мають відповідати змісту Єдиної транспортної системи, яка складається з:

- транспорту загального користування у складі залізничного, водного, автомобільного, авіаційного та міського електротранспорту;
- промислового залізничного транспорту;
- відомчого транспорту;
- трубопровідного транспорту;
- шляхів сполучення загального користування [1, с. 10, 11].

В процесі розробки наукового проекту «Дослідження сучасного стану юридичної термінології у транспортній галузі» авторами був опрацьований значний за обсягом об’єм нормативної, енциклопедичної та наукової інформації, упорядковано Перелік загальних юридичних термінів транспортної галузі (далі Перелік), підготовлено Методичні рекомендації щодо тлумачення юридичних термінів у транспортній галузі. Саме ці наукові матеріали як результати виконання певних етапів наукового дослідження стали джерелом, з якого автори відбирали відповідні тлумачення для Транспортного юридичного словника.

З огляду не те, що в рамках дослідження був створений Транспортний юридичний словник, виникає необхідність розглянути деякі аспекти його підготовки.

Структура словника надає користувачу можливість досліджуючи певний офіційний термін отримати інформацію про відповідний нормативно-правовий (міжнародно-правовий) акт, в якому наводиться його поняття (дефініція). Таким чином, користувач отримує: по-перше, чітке визначення поняття терміну, що його цікавить; по-друге, якщо це юридичний термін, що має офіційне визначення в нормативно-правових актах - інформацію про офіційну позицію нормотворців щодо того чи іншого поняття; по-третє, інформацію про джерело, в якому наведене відповідне поняття юридичного терміну (нормативно-правовий акт, відповідні словники та енциклопедії, спеціальна література, наукові праці тощо).

Отже, схему викладення інформації щодо певного терміну можна зобразити наступним чином: 1) термін; 2) визначення поняття (дефініція); 3)

назва джерела, де наведено визначення поняття. Варто зауважити, що ідея викладення в словнику інформації щодо юридичного терміну саме за такою схемою не нова. Ще в 2001 році у київському видавництві А.С.К. було видано працю Івана Івановича Дахно «Юридичний словник І.Дахно: Словник законодавчих та нормативних термінів» [2]. Хоча ця праця має загальний характер і не виділяє юридичні терміни відносно певних галузей народного господарства, саме в ній застосовується вищенаведена схема викладення інформації щодо певного терміну.

Транспортний юридичний словник містить законодавчі та нормативні визначення понять. Це означає, що той чи інший юридичний термін наводиться з визначенням, яке міститься у нормативно-правовому (міжнародно-правовому) акті. Такий підхід дозволяє надати користувачеві офіційний, зручний у застосуванні понятійний апарат.

Автори наукового проекту «Дослідження сучасного стану юридичної термінології у транспортній галузі» для його здійснення використовували як різноманітні електронно-пошукові системи, комп'ютерні правові бази даних, так і офіційні видання органів влади, відповідні словники та енциклопедії, спеціальну літературу, наукові праці тощо.

Серед інших особливо слід відзначити такі електронні інформаційно-правові ресурси, як: Нормативні акти України (ЗАТ "Інформтехнологія"), ЛІГА:ЗАКОН (ІАЦ "ЛІГА"), "Право" (ІАЦ "Біт"), сторінка в мережі Інтернет Верховної Ради України (http://www.rada.gov.ua/) тощо. Однак, слід зазначити, що цей зручний та надійний спосіб пошуку необхідної правової інформації практично неефективний для пошуку термінів, що містяться у нормативно-правових актах, які були видані або занадто давно, щоб бути включеними до баз даних, або не реєструються у Мін'юсті і тому залишаються за межами згаданих правових баз.

Також крім наведених електронних ресурсів були піддані аналізу офіційні видання органів влади України, як-то: "Відомості Верховної Ради України", "Офіційний вісник України", "Збірник Указів Президента України", "Офіційний вісник Президента України", Інформаційний бюлетень "Нормативні акти міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади України", "Бюлетень нормативних актів міністерств і відомств України" тощо.

Для здійснення вищезазначеної роботи велику користь мали енциклопедичні словники. До таких слід віднести: "Юридичну енциклопедію: В 6-ти тт. / Гл. ред. Ю.С. Шемшученко" (К., 1998-2004), "Юридичний словник І.Дахно: Словник законодавчих та нормативних термінів" (К., 2001), "Російсько-українсько-англійський словник правничої термінології. Труднощі терміновживання / Заг. ред. Ю. Зайцева" (К., 1994), "Большой юридический словарь / Под ред. А.В. Малько" (Проспект, 2009), "Большой юридический словарь / А. Сухарев" (2005), "Словарь понятий и терминов, сформулированных в нормативных документах российского законодательства / В. Арбесман", "Правовой глоссарий по комплексному управлению прибрежными зонами / Е.Андреева, Ю.Барсегов, А. Вылегжанин", "Морской энциклопедический справочник: В 2-х тт. / Под ред. Н.Н. Исанина" (Л., 1987), "Большая энциклопедия транспорта: В 8 тт. / Гл. ред. Н. С. Конарев" (М., 2003), "Морской

энциклопедический словарь: В 3-х тт.", "Действующее международное право: В 3-х тт." (М., 1997), "Словник української мови: В 11-ти тт." (К., 1970), "Словник української мови: В 4-х тт.. / Б. Грінченко" (К., 1996), "Словник технічної термінології / І. Шелудько, Т. Садовський" (К., 1928), "Російсько-український словник наукової і технічної мови / О. Войналович, В. Моргунюк" (К., 1997), "Російсько-український науково-технічний словник / В. Перхач, Б. Кінаш" (Львів, 1997) тощо.

В процесі виконання згаданого наукового дослідження автори проекту також використовували таку спеціальну літературу, як: "Лінгвістичні аспекти стандартизації української термінології. Методичні рекомендації для викладачів усіх спеціальностей / Уклад. В. Дубчинський, О. Кремець" (Х., 2003), "Українська ділова мова: практичний посібник на щодень / За ред. М. Д. Гінзбурга" (Х., 2003), "Сучасна українська мова: Довідник / За ред. О.Д. Пономаріва" (К., 1993) тощо.

Таким чином, систематизація юридичних термінів і укладання Транспортного юридичного словника на основі Методичних рекомендацій щодо тлумачення юридичних термінів у транспортній галузі має усунути дублювання одних і тих же понять, їх множинність та суперечливість та полегшити застосування правничої термінології на транспорті.

Література:

1. О.В. Клепікова. Транспортне право України: Академічний курс: Підруч. для студ. юр. спец. вищ. навч. закл. - К.: Концерн «Видавничий Дім «ІнЮре», 2005, С. 10 - 11.
2. И. Дахно. Юридический словарь И. Дахно: Словарь законодат. и норматив. терминов. - 2-е изд. доп. - К.: А.С.К., 2001. - 1056 с.